

Bulharský
Národní
park
Strandža
z pohledu
herpetologického

**TEXT A FOTO
DANIEL JABLONSKI**

Dlouhou dobu jsem si plánoval cestu do herpetologicky velmi zajímavého místa v jihovýchodním Bulharsku, do okolí městečka Achtopol. S tímto místem jsem si okamžitě spojoval právě Národní park Strandža, který byl svou geograficky velmi zajímavou polohou a relativně nenáročným terénem dobrým místem pro pozorování tamější herpeto a batrachofauny. Zároveň si však s tímto místem vybavuji i cesty nejen našich teraristů, kteří v dobách, kdy nebyla možnost nav-

< Mladý jedinec krátkonožky *Ablepharus kitaibelii* stepaneki nalezený v oblasti mezi Sinemorcem a Achtopol

<< Pohled na kopcovitou Strandžu

< Klasicky zbarvená užovka druhu *Natrix natrix*

štětovat exotičtější místa světa, pořádali, mimo jiné, výpravy právě do těchto končin, kde lovili do svých terárií zdejší obojživelníky a plazy. Z tohoto hlediska mne i zajímalo, jak se tyto „hromadné akce“ podepsaly na zdejších populacích obojživelníků a plazů. V polovině června roku 2006 jsem tedy společně se svou přítelkyní vyrazil.

Tématicky bylo v naší odborné literatuře napsáno již mnoho článků, které se zabývaly pozorováním herpeto a batrachofauny Bulharska. Poslední záznamy, které byly publikovány, jsou od V. Gvoždíka a R. Šnajdra (AT, 2001). Jelikož jsem se pohyboval ve stejné oblasti jako tito autoři v první části jejich cesty, rozhodl jsem se také tak trochu na tento pěkný článek navázat.

Achtopol, městečko dnes již známé především jako rekreační oblast, je výchozím bodem, ze kterého se dá vyjít nejen do zdejšího zajímavého okolí, ale také právě do kopců NP Strandža. Toto městečko se tedy stalo i pro nás po 10 dní výchozím místem, odkud jsme vyráželi za zdejší přírodou. Počasí jsme v době pobytu měli sice slunečné, beze srážek, ale zároveň bylo doprovázeno vysokými teplotami, což pro pozorování plazů a hlavně obojživelníků není zrovna ideální.

Krajina je zde velice zajímavá a vůbec se nepodobá suchým a kamenitým oblastem, které známe např. z pobřeží Jadranu.

Samotný park je pak duby hustě zalesněná kopcovitá krajina, přerušovaná jen příkopovými propadlinami. Lesnatost parku se pohybuje kolem 80 %. Poloha parku, na hranici Evropy a Malé Asie, pak nahrála vývinu zejména mnoha rostlinných endemitů. Přes park protékají tři řeky; Rezovska, tvořící zde hranici s Tureckem, Mladejka a Veleka, které výrazně dotvářejí ráz okolní krajiny a jsou významné zejména pro život některých organismů. Park byl založen roku 1995 a jeho celková rozloha je 1.116 km². Správní centrum parku sídlí v městě Malko Tarnovo.

Národní park Strandža je největší přírodní rezervací na území Bulharska a teplotně je to zároveň nejmírnější pohoří celého státu. Území NP Strandža jsme pochopitelně neprošli celé. Navštívili jsme jen vybrané lokality na východní straně parku od Achtopole po Rezovo. I přesto však byla druhová skladba námi pozorovaných živočichů celkem zajímavá a pestrá.

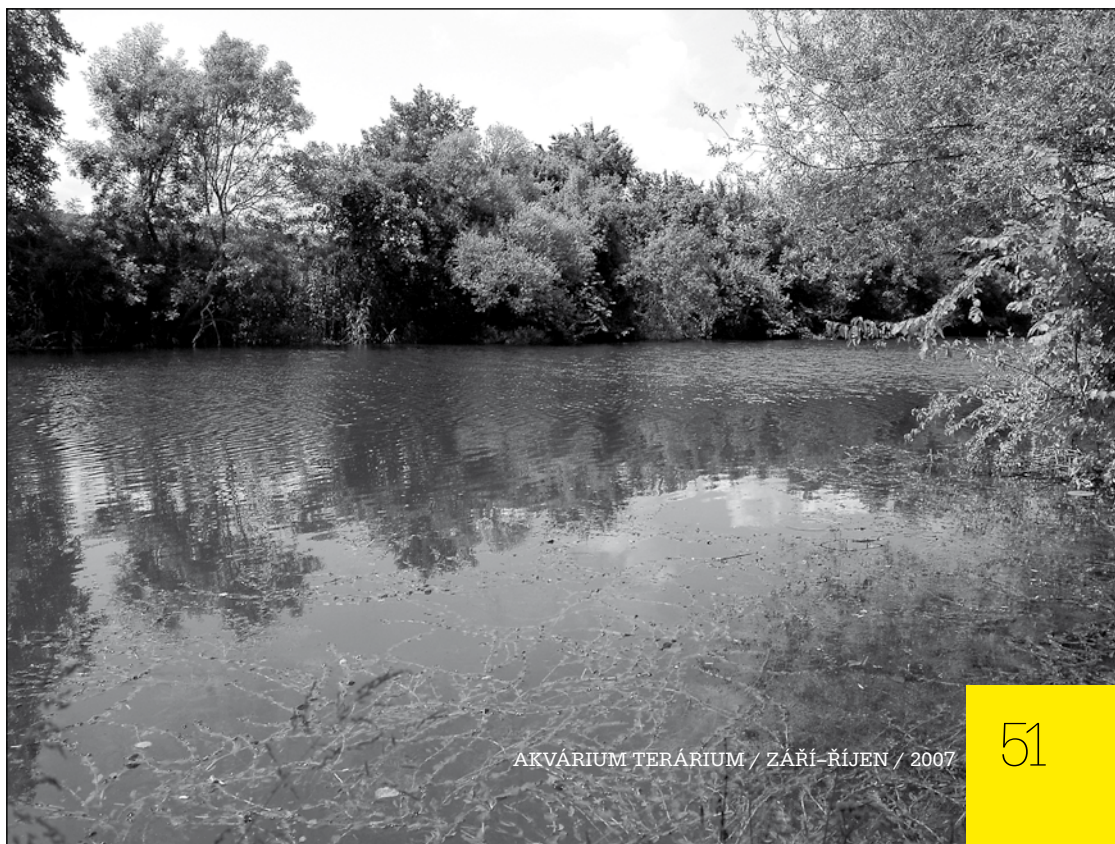
Již klasicky se zde člověk zabývající plazy setká nejprve asi s velmi početnými populacemi ještěrek *Podarcis tauricus tauricus*. Tyto ještěrky zde obývaly veškeré biotopy vyhovující tomuto druhu. Vyskytovaly se od mořského pobřeží, kde byly obzvláště hojné na prosluněných travnatých plochách, přes výrazně pozměněná antropogenní místa, až po kopcovitou krajinu Strandže. Zde je nahradily ještěrky *Podarcis muralis albanica*. S těmito ještěrkami jsme se setkali právě až v kopcích Strandže. Na skaliscích při pobřeží, jak popisují výše uvedení autoři, jsme tyto ještěry nepozorovali. Blíže pobřeží jsme je našli až v osadě Rezovo. Zde však nebyly tak hojné, jako ve vyšší nadmořské výšce. Nacházeli jsme je převážně na kamenitých biotopech porostlých křoví-

nami. Ve Strandži obývaly zarostlé příkopy podél lesních cest. Rezovskou lokalitou jim pak byla skládka odpadu zavezená kamením, kterou obývaly společně s ještěrkami *Podarcis t. tauricus*.

Rod *Lacerta* by v oblasti měl být zastoupen dvěma druhy *Lacerta viridis* a *Lacerta trilineata*. Ovšem druhou ze jmenovaných jsme zde my, ani předchozí autoři nenalezli. Osobně si myslím, že se přímo zde asi tento druh ani vyskytovat nebude. Ovšem Naumov et Stanchev (2004–2007) uvádějí ve své mapovací databázi plazů a obojživelníků Bulharska lokalitu poblíž vesnice Sinemorec. Možný výskyt proto není vyloučen, ale bude i tak velice vzácný. Na druhou stranu je zde určitý populační tlak ze strany *Lacerta viridis*, která se zde vyskytuje opravdu hojně a zabírá tak možná stanoviště ještěrkám *L. trilineata*.

Ještěrky *Lacerta viridis meridionalis* jsme nacházeli hlavně ve světlých dubových lesích. Dále v okolí řeky Veleky a podél cesty mezi Achtopol a Rezovem, kde byli k vidění převážně mladí nebo nedospělí jedinci. Některé jsme bohužel našli přejeté i přímo na ní. Nejvíce těchto živočichů se však vyskytovalo podél lesních cest v NP v okolí vesnice Brodilo-vo. Doslova na každý krok uprchlo několik těchto ještěrů. Čím jsem stoupali výše, tím se početnost kupodivu ještě zvyšovala. Zajímavé bylo pozorovat jakési monogamní svazky u těchto ještěrů. Vždy jsme totiž našli adultní jedince v páru, kteří „obsadili“ strom, nebo keř, u kterého se i u opakovaného sledování nacházeli.

Zdejší poddruh je zajímavý i po celkové morfologické stránce. Na rozdíl od nominotypických populací ještěrek zelených, třeba ze západního pobřeží Balkánu, ale i jiných částí Bulharska, jsou zdejší

< Nejhojnější plaz oblasti - ještěrka *Podarcis t. tauricus*

> Řeka Veleka - mělké prosluněné břehy jsou lokalitou zejména želv *Emys orbicularis* a užovky *Natrix natrix*

^ Samice *Lacerta viridis meridionalis* s modrým hrdlem

< Juvenilní exemplář poddruhu *Natrix natrix persa*

> Šírohlavec *Malpolon insignitus* odchycený poblíž vesničky Brodillovo

↳ Sladkovodní krab rodu *Potamon*

✓ Dospělá samice štíhlovky *Dolichophis caspius*

^ Jediný jedovatý
had oblasti - zmije
Vipera ammodytes montandoni, roční samice

┐ Užovka *Natrix tessellata* nalezená při lovu rybek v Černém moři

> Detailní pohled na samici blavora *Pseudopus apodus thracicus*

➤ Ve stinných partiích lesa se vyskytovali skokani *Rana dalmatina*

ši jedinci proporcionálně štihlejší, celková velikost je ve srovnání třeba s chorvatskými populacemi také menší. Rozdíly jsou i ve vybarvení. V okolí řeky Veleky jsme dokonce našli samici s modrým hrdlem, což je znak vyskytující se u samic jen vzácně.

Dalším ještěřem, tentokrát z čeledi *Scincidae*, kterého jsme v oblasti pozorovali, byla místy hojná krátkonožka *Ablepharus kitaibelii stepaneki*. Na tyto ještěře jsme zde narazili v podstatě náhodou při procházení prosluněným dubovým lesem, v němž bylo množství spadaneho listí. Tyto velmi drobné ještěře je zde velice těžké objevit, pokud v suchém listí nezašustí přímo pod nohama. Pokud však najdete jednoho jedince, určitě se zde nebude vyskytovat soliterně a někde nedaleko bude další. Krátkonožky jsme v celku hojně nacházeli v dubových lesích v celé pozorované oblasti, vždy však až za hlavní cestou oddělující jakoby pobřeží od vnitrozemí. Všechny jedince jsme bez výjimky našli v příkopech, okrajích lesních cest, prosluněných travnatých remízích atd. Podmínkou však byla vrstva suchého spadaneho listí, která jim sloužila hlavně jako úkryt. První krátkonožky jsme objevili v pozdních odpoledních hodinách, kdy jejich aktivita v rámci dne dosahovala vrcholu. Několik jedinců jsme našli i ráno a dopoledne, nikdy však přes poledne.

Setkali jsme se zde i s největším evropským ještěřem, zastupujícím čeleď *Anguidae*, blavorem *Pseudopus apodus thracicus*. Našli jsme pozdě odpoledne jediný exemplář na travnaté planině vedoucí do vnitrozemí poblíž Ahtopolu. Byla to opravdu velká samice, snad největší, se kterou jsem se kdy setkal. Lokalita měla stepní charakter s roztroušenými křovinami a nízkými stromy. Mimo blavora jsme zde spatřili již zmiňované ještěrky *Podarcis t. tauricus*.

Hadi jsou v NP Strandža a jeho okolí také zastoupeni několika druhy. O žádném druhu se zde však nedá říct, že je vyloženě hojný. Druh, se kterým jsme se však setkávali nejčastěji, byla užovka *Natrix natrix persa*. Zdejší populace tvoří jak typicky pro tento poddruh zbarvení hadi, tedy s dvojicí světlých proužků na hřbetě, tak hadi, kteří tyto proužky postrádají. Taxonomické postavení tohoto poddruhu je však nevyřešené. Je tedy možné, a osobně tento názor zastávám, že je tento poddruh jen barevnou aberací, která se více či méně vyskytuje v jednotlivých populacích *Natrix natrix*.

Užovky se zde nejčastěji zdržovaly v okolí zdejších potoků, kde lovily hojné skokany *Pelophylax ridibundus*. Nacházeli jsme je také poblíž tůň a jiných vod-

ních nádrží. Nejvíce jsme těchto hadů našli ale v okolí řeky Veleky.

S dalším druhem rodu *Natrix* jsme se setkali až v den odjezdu kolem poledne. Užovka *Natrix tessellata* lovila mezi skalisky v moři u pobřeží malé rybky. Tito hadi žijí zpravidla poblíž potoků a řek, ovšem v přímořských oblastech často využijí příležitost lovu i ve vodě slané.

Hadem, který je pro Bulharsko asi netypičtější, a se kterým se dá na vhodných lokalitách setkávat celkem často, je štihlavka *Dolichophis caspius*. My jsme za našeho pobytu však našli jen tři gravidní samice a jeden mladý exemplář. Tyto štihlavky jsou zde však hojným druhem, čemuž nasvědčovalo množství přejetých exemplářů na hlavní silnici. Lokalitou štihlavek byly kamenité haldy porostlé křovinami a nízkými stromy.

V kopcích Strandže, poblíž vesničky Brodilovo, jsme také narazili na dva exempláře druhu *Malpolon insignitus*. Tito hadi obývali hlavně strmější kamenité svahy bohatě zarostlé vegetací. Jeden exemplář jsme také objevili na již uváděné lokalitě *Podarcis m. albanica*. Tento velice agilní jedinec mě překvapil tím, že po odchycení nejprve zaujal obranou pozici a začal kolem sebe kousat, což by však zatím nic zvláštního nebylo. Po chvíli ale strnul a při položení na zem zaujal typickou polohu hadů předvádějících thanátózu; obrátil se na hřbetní část svého těla a mírně pootevřel čelisti. Navíc na dotyk dále nereagoval a při opětovném uchopení bylo tělo téměř bezvládné. Až teprve po několika minutách klidu se jedinec „vzpamatoval“ a rychle se odplazil.

Dalším druhem hada, kterého jsme v oblasti pozorovali, byla užovka *Zamenis longissimus*. Samce tohoto druhu jsme našli v křovinatém biotopu několik metrů od jednoho z potoků u Ahtopolu. Našel jsem i jeden ubitý dospělý kus melanické formy, mimochodem typické pro tuto oblast, v obci Rezovo.

Jedinou zmijí, kterou je možné v naší pozorované oblasti nalézt, je *Vipera ammodytes montandoni*, která zde obývá většinou kamenité stráně, řídké porostlé vegetací. Juvenilní exemplář jsme spatřili na celkem netypickém stanovišti, jímž byla hustě zarostlá travnatá paseka poblíž obce Ahtopol. Další exemplářem byla čerstvě ubitá zmije poblíž osady Sinemorec.

Z želv jsme v pozorované oblasti našli všechny čtyři zde hlášené druhy. Beze sporu nejhojnější ale byla želva *Emys orbicularis orbicularis* (Linnaeus, 1758). Tento druh jsme nacházeli ve všech menších či větších vodních nádržích, potocích a řekách. Od několika kusů ve stokách přímo u pobřeží až po desítky jedinců v řece

> Samec užovky *Zamenis longissimus*

>> Starý jedinec samce želvy *Emys orbicularis orbicularis*

Velece. Nejvíce jedinců se však zdržovalo až už v umělé nebo přírodně vytvořených tůňkách, kde se poblíž břehu vyhřívali. Při sebemenším přiblížení želvy okamžitě prchaly do vody. Tyto želvy patřily mezi hojnější zástupce zdejší herpetofauny. Na určitých místech bylo možné pozorovat desítky exemplářů tohoto druhu.

Vzácnou želvu *Mauremys rivulata* jsme viděli v potoce poblíž městečka Ahtopol, který zde byl vyhlášen jako přírodní rezervace právě kvůli údajně hojnému výskytu tohoto druhu. Na této lokalitě jsme však pozorovali jen jedinou dospělou, opravdu vzrostlou samici. Lokalita to byla opravdu pěkná a kromě „rivulatek“ jsme zde našli také *Emys o. orbicularis* a užovky *Natrix natrix persa*. Další lokalitou, kde jsme

> Jeden ze vzácnějších bulharských plazů - želva *Mauremys rivulata*

>> Dospělý exemplář želvy *Testudo graeca iberica*

> Mládě druhu *Testudo graeca iberica*

>> Samice *Eurotestudo hermanni boettgeri* nalezená poblíž řeky Veleky

pozorovali několik jedinců *M. rivulata*, byly umělé vytvořené vodní nádrže v obci Rezovo poblíž místní skládky.

Suchozemské želvy *Testudo graeca iberica* a *Eurotestudo hermanni boettgeri* jsme sporadicky nacházeli rovněž na celém území, hojnější však byla prvně jmenovaná. Nejvíce jsme je našli v údolích kolem Veleky a na pastvinách. Přímou v kopcích Strandže jsem viděl pouze jednu samici *T. g. iberica*. V okolí levého břehu Veleky jsme objevili *E. hermanni boettgeri*, která se zde v poledním žáru ukrývala v hustém podrostu.

Na obojživelníky jsme kvůli přílišnému horku neměli již takové štěstí. Nejčastěji jsme se u vody střetávali se skokany *Pelophylax ridibundus*, kteří zde ve velkých množstvích vytvářejí nejrůznější barevné aberace. Snůšky těchto skokanů jsme našli přímo u mořského pobřeží, nějaké tři metry od mořské vody. V níže popsané nádrži s larvami čolků jsme objevili také pulce tohoto druhu. Dalším druhem

> Variabilita krunýřů želv *Emys orbicularis* nalezených na lokalitě poblíž Ahtopolu

>> Detailní pohled na samici želvy *Mauremys rivulata*

skokana byl skokan *Rana dalmatina*. Tito skokani obývali stinná zákoutí dubových lesů a často se ukrývali mezi hromadou spadlého listí.

Z ocasatých obojživelníků jsme pak pozorovali jen již skoro metamorfované larvy čolků *Triturus karelinii*. Tyto larvy jsme našli v periodických nádržích jednoho zavlažovacího systému poblíž potoka s želvami *M. rivulata*.

Z entomologického a celkově teraristického hlediska zde stojí za zmínku hojně nálezy nosorožků *Oryctes*

Klasicky vybarvená samice *Lacerta viridis meridionalis*

Celkový pohled na skokana *Pelophylax ridibundus*

nasicornis, roháčů *Lucanus cervus*, tesaříků *Cerambyx cerdo*, zlatohlávků *Potosia aeruginosa*, majkovitých brouků *Mylabris variabilis*. Z dalších bezobratlých jsme pak pozorovali stonohy rodu *Scolopendra* a žlutě zbarvené nymfy kudlanek *Mantis religiosa*. Nejvíce mne však z tohoto hlediska zaujali sladkovodní krabi rodu *Potamon*, kteří obývali vodní toky v okolí.

Z námi pozorované oblasti je hlášeno 9 druhů obojživelníků a 25 druhů plazů, tzn. že jsme v rámci cesty našli přesně 3 druhy batrachofauny. Věříme, že kdybychom oblast navštívili o něco dříve,

a kdyby nebylo tak horké počasí, byly by výsledky ještě lepší.

I tak jsem ale rád, když mohu nakonec říci, že zde obojživelníci a plazi stále žijí. Někdo by dokonce řekl, že zde žijí v neo-hrožených a početných populacích. Takovéto informace jsou však velice irelevantní, protože je nutno dodat, že za úbytek zdejších populací nemohli jen sběratelé, ale hlavně místní obyvatelstvo, které se dodnes k těmto živočichům chová velice laxe až opovržlivě. Jak se tato situace bude dále vyvíjet záleží i na několika ochra-

nářských programech, které se v Bulharsku rozběhly. Byla by totiž škoda přijet do herpetologicky „báje“ Achtopole a nevidět ani šupinu.

Literatura:

- Arnold, E. N., Burton, J. A. (2002): A field guide to the Reptiles and Amphibians of Britain and Europe. Collins, London
- Balej, P. & Jablonski, D., et al. (2006–2007): Balcanica.cz - obojživelníci a plazi Balkánu. Dostupné z: <http://www.balcanica.cz>
- Buresch, I., et Zonkova, J. (1933): Iuzucwanija wrchu razprostranieneto na wlecugitj i zemnowodnitj w B'lgarija i po Balkanskija poluostrow. Cast I: Kostenurki (Testudinata) i Gušceri (Sauria) Izv. Carsk. Prirodonaucn. Inst. Sofia, 7.: 150-207

- Buresch, I., et Zonkova, J. (1934): Iuzucwanija wrchu razprostranieneto na wlecugitj i zemnowodnitj w B'lgarija i po Balkanskija poluostrow. Cast II: Zmii (Serpentes) Izv. Carsk. Prirodonaucn. Inst. Sofia, 7.: 106-188
- Gvoždík, V., Šnajdr, R. (2001): Herpetofauna a batrachofauna Bulharska. Akvárium Terárium 44, 8: 72-77, 9: 74-77
- Jiroušek, V. (1969): Herpetologický průzkum jihovýchodního Bulharska. Akvárium terárium, 12, 4: 109-113
- Naumov, B., M. Stanchev (2004–2007): Amphibians and reptiles in Bulgaria and Balkan Peninsula. An online edition of the Bulgarian Herpetological Society. Dostupné z: http://www.geocities.com/herpetology_bg

AKVARISTIKA
MIGA

E-shop •
široký výběr ryb •
výroba akvárií a terárií na zakázku •

Prodej na
SPLÁTKY

Počernická 633/93, Praha 10
www.miga.cz